

Voorwoord

MARIEKE WINKLER

*Zij is een wezen tussen vrouw en knaap -
Zij heeft de strakke passen van een jongen
Soms ligt zij als een poes inééngedrongen:
Dan schijnt zij vrouw, en glimlacht in haar slaap.
(Haasse 8)*

In haar proefschrift *De lust tot lezen. Nederlandse dichters en het literaire systeem* (1988) citeert Maaïke Meijer in het hoofdstuk “Lezen als Lesbo” het gedicht “Virgo” (1945) geschreven door de dan 27-jarige Hella S. Haasse. Bovenstaande regels vormen de eerste strofe. Haasse beschrijft hierin een wezen waarvan het voorkomen allerm minst eenduidig is: menselijk met dierlijke trekken, vrouwelijk met mannelijke bewegingen.

Het wezen roept directe associaties op met de figuur van Hermaphroditus, de beeldschone zoon van Hermes en de liefdesgodin Aphrodite. De bronnimf Salmacis wordt bij het zien van Hermaphroditus op slag verliefd en zij smeekt de goden haar en Hermaphroditus voor eeuwig te verenigen. De goden antwoorden door hen samen te doen smelten tot een tweeslachtig wezen. Meijer wijst in haar studie behalve op deze literaire intertekst ook op een medische intertekst en noemt in dit kader het werk van Magnus Hirschfeld. In diens *Die Homosexualität des Mannes und des Weibes* (1914) typeert Hirschfeld lesbiennes en homo’s als een derde sekse die ingedeeld moet

worden tussen het mannelijke en vrouwelijke geslacht in. Zij zijn een evenwaardige *Zwischenstufe*: de sekse “tussen vrouw en knaap.”

Het beeld van de hermafrodiet keert door de tijd heen terug in de kunsten, toch is het pas sinds de jaren 60, met de komst van de emancipatoire bewegingen, dat de studie naar de representatie van de derde sekse op de academische agenda verschijnt. Dit gebeurt in eerste instantie onder de noemer *Gay and Lesbian Studies*, later, in de jaren 90, wordt de naam *Queer Studies* (of *Queer Theory*) geïntroduceerd. De betekenis van het woord ‘queer’ is ‘vreemd, ongewoon, afwijkend’ met als connotatie ‘seksueel afwijkend.’ Queer wordt als overkoepelende term gebruikt voor alle vormen van niet-heteroseksuele of afwijkende praktijken en identiteiten (en hiermee is ook meteen het verschil met *Gay and Lesbian Studies* gegeven), het gaat dus niet alleen om homo’s en lesbiennes maar ook om transseksuelen, travestieten, biseksuelen...

Murat Aydemir wijst er in zijn bijdrage op dat de ontologische betekenis van de term in dezen allerm minst eenduidig is – behalve naamwoord kan ‘queer’ ook werkwoord zijn. De implicaties van die dubbelzinnigheid zijn ingrijpend: “it risks reinforcing the normalizing opposition between heterosexuality on the one hand and everything else on the other, preempting the scrutiny and internal differentiation of heterosexuality.” Wat de ‘afwijkende’ praktijken delen is een denken over identiteit vanuit differentie. Dit komt bijvoorbeeld sterk naar voren in de bijdrage van **Judith Roof** waarin een actuele casus wordt behandeld. Roof analyseert de Britse tv-serie *Little Britian* en hoe hierin personages worden opgevoerd “who are simultaneously stereotypes and hyperbolically stylized within the repeated scenarios where they continually pervert the normative will of others.”

Een ander opvallend aspect dat voortkomt uit het differentiedenken van de Queer Studies is de spanning tussen publiek en privé. Noodgedwongen heeft de *queer community* zich ontwikkeld als een alternatieve wereld met een eigen taal, en die geschiedenis is terug te vinden in de manier waarop de teksten op papier zijn gesteld. “Vrijwel alle queer theorists vermelden uitvoerig hun persoonlijke betrokkenheid bij het onderzoek” (Baetens et al 79). Dit is direct terug te vinden in de bijdragen van **Lowrie Fawly** en **Dennis Allen**, waarin zij openhartig hun engagement tonen. Het is een openhartigheid die verfrissend kan zijn, zo gaat Fawly grote vergelijkingen niet uit de weg: “Just as the Holocaust was not just a moment in Jewish history, and the Civil Rights Movement was not only a part of African-American history, the history of LGBT [lesbian, gay, bisexual, transsexual MW] people and their struggle

to obtain freedom and acceptance is a part of our past, and a part of our present,” en eindigt Allen met de krachtige statement “We are everywhere.”

Hoewel het in praktijk waarschijnlijk vooral door queer-lezers zal worden uitgeoefend, bieden de Queer Studies methodologisch meer dan “een ondergeschoven variant van feministische leeswijzen die alleen toepasbaar is op marginale teksten” en ook meer dan “een leeswijze die alleen betrekking heeft op het werk van notoir of exclusief lesbische [of queer MW] auteurs.” (Meijer 247) Dit is wat Maaïke Meijer aan de hand van het gedicht “Virgo” wil laten zien: wat zij een lesbische leeswijze noemt, kan door vele teksten gemobiliseerd worden. Iedereen die de biografie van Hella S. Haasse een beetje kent, zal weten dat Haasse niet in de *queer community* thuishoort. Uiteindelijk doet dat er ook niet toe “misschien is de hele mensheid wel biseksueel en waarom zou de tekst niet fungeren als uitlaat voor wat de auteur juist uit alle macht verdringt?” (247) Wat er wel toe doet is dat het beeld van het wezen tussen vrouw en knaap beklijft. Het expliciteert het eigen interpretatiekader, en is daarmee een moment van zelf-reflexiviteit. Precies hierin ligt de bredere betekenis van de Queer Studies, dankzij dat moment van reflectie kan zij functioneren als ‘uitvalsbasis voor ideologiekritiek op heterocentrische interpretatiekaders.’ (249)

LITERATUUR

Baetens, Jan, Joost de Bloois, Anneleen Masschelein en Ginette Vertraete. *Culturele studies. Theorie in de praktijk*. Nijmegen: Uitgeverij Vantilt, 2009.

Haasse, Hella S. “Virgo” *Stroomversnelling*. Amsterdam: Querido, 1945.

Meijer, Maaïke. “Lezen als Lesbo” *De lust tot lezen. Nederlandse dichters en het literaire systeem*. Sara/Van Genneep: Amsterdam, 1988.